

10.6.2013

Dnro 2007/4/13

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Tarkastaja Reima Laakso

VANKILASTA VAPAUTUNEEN OIKEUS OSALLISTUA VALVOMATTOMAAN TAPAAMI- SEEN

1 KANTELU

Kantelija tiedusteli eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä miten hänen tulisi toimia, jotta voisi tavata elinkautista vankeusrangaistusta --- vankilassa suorittavaa poikaansa toisen poikansa kanssa valvomattomassa tapaamisessa. Kirjeen mukaan toinen kantelijan pojista oli suorittanut sakon muuntorangaistusta helmi-maaliskuussa 2013 vapautuen 15.3.2013 ja tämän vuoksi hän ei ollut päässyt valvomattomaan tapaamiseen äitinsä mukana. Kantelija on kertomansa mukaan voinut tavata poikansa kanssa toista poikaansa vain valvoituissa tapaamisissa. Hän arvostelee kirjeessään myös sitä, että kukaan vankilan henkilökunnasta ei ole kertonut vankeusrangaistusta suorittavalle pojalle, että hänen tulisi itse anoa ”pois loositapaaminen ym.” Kantelija kertoi myös itse yrittäneensä kysellä vartijoilta, mutta kukaan ei hänen kertomansa mukaan tiennyt mitään. Kirjeen mukaan vankilassa oleva poika oli kuulunut toiselta vangilta miten toimia valvomattoman tapaamisen saamiseksi, mutta ei ollut saanut kantelijan mukaan minkäänlaista vastausta henkilökunnalta kanteluajankohtaan mennessä.

3 RATKAISU

3.1 Oikeusohjeita

Vankeuslain 1 luvun 2 §:ssä todetaan vankeuden täytäntöönpanon tavoite.

Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusajaksi.

Edellä mainitun luvun 3 §:ssä säädetään vankeuden täytäntöönpanon sisällölle asetettavista vaatimuksista.

Vankeuden sisältönä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta.

Vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vankeille. Vankeuden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on huolehdittava siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja.

Vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään on tuettava. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään.

Vankeuslain 13 luvussa säädetään tapaamisista.

Luvun 1 §:n 1 momentin mukaan vangilla on oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se vankilan järjestystä ja toimintaa haittaamatta on mahdollista. Tapaaminen voidaan sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina, jos se on tarpeen vangin yhteyksien kannalta tai muusta erityisestä syystä. Vankia tapaamaan tulleen henkilön (*tapaaja*) tarkastamisesta säädetään 17 luvussa.

Tapaamistiloista ja tapaamisten valvonnasta säädetään 13 luvun 2 §:ssä.

Vankilassa on oltava tapaamiseen soveltuvat tilat.

Vangin tapaamista on tarpeellisella tavalla valvottava. Tapaamista voidaan valvoa myös videolaitteilla. Videolaitteilla tapahtuvasta valvonnasta on asianmukaisella tavalla ilmoitettava vangille ja tapaajalle. Valvonnasta syntyneiden tallenteiden säilyttämisessä ja hävittämisessä noudatetaan, mitä henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetussa laissa säädetään tapaajarekistereistä.

Valvomattomasta tapaamisesta säädetään 13 luvun 3 §:ssä.

Vangin lähiomaisen, muun läheisen ja 12 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen sekä, jos siihen on syytä, myös muun henkilön tapaaminen voidaan sallia ilman valvontaa (*valvomaton tapaaminen*), jos se on perusteltua vangin yhteyksien säilymiseksi, oikeusasioiden hoitamiseksi tai muusta vastaavasta syystä eikä tapaamisesta aiheudu haittaa vankilan järjestykselle tai toiminnalle. Muun kuin 12 luvun 3 §:ssä tarkoitetun valvontaviranomaisen ja 12 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että vanki suostuu 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päihitteettömyyden valvontaan.

Päätösvallasta säädetään 13 luvun 11 §:ssä.

Tapaamiskiellosta päättää vankilan johtaja. Erityisvalvotusta tapaamisesta ja tapaamisen epäamisestä päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Valvomattomasta tapaamisesta päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies.

3.2 Vankilan selvitys

Selvityksen mukaan vankilan toimintatapana on, että vankilassa rangaistusta suorittanut henkilö ei ole vapautumisensa jälkeen ennalta määrittelemättömään ajanjaksoon oikeutettu osallistumaan valvomattomiin tapaamisiin. Kantelussa mainittu henkilö oli 15.3.2013 vapautunut suorittamasta sakkorangaistusta. Selvityksen mukaan kutakin asiaa harkitaan yksittäistapauksellisesti eikä täten mitään ohjeellista määräaikaa valvomattomien tapaamisten palauttamisen osalta noudateta.

Selvityksen mukaan kantelija ei tapaamisten yhteydessä ollut ottanut puheeksi tapaamisia tai varauksia hoitavan vartijan kanssa tapaamisasiaa. Tavattavan vangin tulisi olla yhteydessä tapaamisvarauksia hoitavaan keskusvartijaan, koska tapaamisia valvovat vartijat eivät ole tietoisia tapaamisiin liittyvistä erityisistä asioista.

Selvityksen mukaan keskusvartija neuvottelee apulaisjohtajien kanssa tapaamisten järjestelyistä ja valvonnan tasosta, jos on tarvetta erityisvalvottuun tapaamiseen.

Vankilasta pyydettiin lisäksi tietoa siitä, onko vankilan tulo-oppaassa mainintaa selvityksessä kerrotusta ”karensista” valvomattoman tapaamisen osalta yhteydessä. Tulo-oppaassa ei ole

mainintaa em. menettelystä. Myöskään vankilan järjestyssäännössä ei ole sääntelyä asiasta.

3.3 Arviointi

Suomen perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Hallintolain 6 §:n mukaan viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti ja käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Niiden on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia.

Hallintolain 45 §:n 1 momentin mukaan päätös on perusteltava. Perusteluissa on ilmoitettava, mitkä seikat ja selvitykset ovat vaikuttaneet ratkaisuun sekä mainittava sovellettavat perusteet.

Vankeuslain 15 luvun 1 §:n mukaan vankilassa on järjestyssääntö, joka sisältää vankeuslakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä ja määräyksiä tarkempia määräyksiä muun muassa tapaamisten järjestämisestä.

Vankeuslaissa ei ole säännöksiä vankilasta vapautuneen henkilön oikeudesta osallistua valvomattomaan tapaamiseen.

Olen aiemmissa päätöksissäni ottanut kantaa karenssiakoihin muun muassa valvomattomiin tapaamisiin liittyen nk. vankiin tutustumiseen vaadittavan ajan osalta. Päätöksessäni dnro 1602/4/08 totesin seuraavan.

"Päätöksen peruste on "vangin vähäinen tuntemus". Totean tällaisesta perusteesta yleisesti seuraavaa.

Valvomattomasta tapaamisesta päätettäessä tulee arvioida tapaamisesta vankilan järjestykselle tai toiminnalle mahdollisesti aiheutuvaa haittaa. Laillisuusvalvontakäytännössä on hyväksytty se, että ennestään tuntemattoman, vankilaan juuri saapuneen vangin valvonnan tarvetta tapaamisessa on vaikeampi arvioida kuin sellaisen vangin, jonka kanssa henkilökunta on jo ehtinyt työskennellä. Luonnollisesti asia on näin, kun kyse on henkilön ominaisuuksien arvioimisesta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että valvomattoman tapaamisen myöntämisen edellytykseksi voitaisiin vankilan ratkaisukäytännössä asettaa jokin säännönmukainen "tutustumisaika".

Tapaamisen edellytykseksi ei siis voida asettaa säännönmukaista "tutustumisaikaa". Päätökset valvomattomista tapaamisista on tehtävä kunkin hakijan ja hakemuksen kohdalla yksilöllisesti, juuri hänen tilanteensa sekä valvomattomista tapaamisista koskevan säännökset tarkoitus ja tavoite huomioon ottaen."

"Olen havainnut, että joissakin laitoksissa on käytössä, joko ohjeeseen kirjattuna tai ainakin tosiasiallisesti noudatettuna, "karenssi aika" vankiin tutustumista varten. Myös - - - vankilan osalta oli aiemmin käytössä vangin laitokseen tulosta lukien määräaikoja, joita ennen tapaamista ei myönnetty. Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio totesi muun muassa 3.5.2005 (781/4/04) ja 30.5.2005 (1726/4/03) antamissaan - - - vankilaa koskevissa ratkaisuisaan ettei perhetapaamisen myöntämiselle voida asettaa kaavamaisia määräaikoja. Tuolloin oli jo tiedossa, että - - - vankilan johtaja oli 14.5.2004 lähtien muuttanut perhetapaamista koskevaa ohjetta poistamalla aikarajat tapaamisohjeistosta. Voin yhtyä Raution näkemykseen kaavamaisien määräaikojen soveltumattomuudesta valvomattomia tapaamia koskevaan päätösharkintaan.

Kuten totesin, - - - vankilan kirjallinen tapaamisohjeistus ei enää sisällä kaavamaisia määräaikoja. Tiedossani ei myöskään ole, noudatetaanko - - - vankilassa käytännössä tällä hetkellä jotakin aikarajaa vankiin tutustumiseksi. Koska tällaisia aikoja vaikuttaa noudatetun useissa laitoksissa, totean vielä tässäkin yhteydessä yleisellä tasolla seuraavaa:

Ymmärrän, että vangin tuntemisella on merkitystä arvioitaessa valvomattoman tapaamisen vankilaturvallisuudelle aiheuttamaa riskiä. En kuitenkaan tältäkkään osin katso voitavan asettaa kaavamaista aikarajaa tapaamisen myöntämiselle. Tämä koskee paitsi näkyviin kirjattuja myös tosiasiasa noudatettuja sääntöjä siitä, kuinka kauan vangin on tullut oleskella laitoksessa ennen kuin hänelle katsotaan voitavan myöntää perhetapaaminen.

Nähdäkseni säännökset eivät anna vankilan johtajalle toimivaltaa asettaa valvomattoman tapaamisen myöntämiselle yleisesti sovellettavia määräaikoja. Päätökset tulee aina tehdä kunkin vangin osalta yksilöllisesti, hänen tapauksessaan vallitsevat olosuhteet huomioon ottaen. Juuri vankeuden alku saattaa joissakin tapauksissa olla läheisten ihmissuhteiden kannalta aikaa, joissa niiden säilymistä tulee erityisesti tukea”.

Edellä esitetystä asiasta, jota päätökseni koski, oli kyse ”karenssiajasta”, joka katsottiin tarvittavan vankilaan hiljattain saapuneeseen vankiin tutustumiseksi ennen valvomattoman tapaamisen myöntämistä. Nyt käsillä olevassa kantelussa on kyse vankilassa sakon muuntorangaistuksen suorittaneelle ja jo vapautuneella henkilöllä asetetusta ”karenssiajasta.”

Totean yleisellä tasolla, että vankilalla on harkintavaltaa valvomattomista tapaamisista päätettäessä. Tämä harkintavalta ei ole kuitenkaan rajoittamaton ja edellyttää, kuten laitoksen selviytyksessäkin todettiin, yksittäistapauksellista harkintaa. Käsitykseni mukaan yksittäistapauksellisen harkinnan tulee sisältää yksilöllisiä perusteita erityisesti tilanteessa, joka päättyy hakijan kannalta kielteiseen ratkaisuun. Esimerkiksi yleinen epäluottamus vapautuneen vangin kohdalla ei voi olla perusteena automaattiselle ”karenssiajalle.”

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen vankilassa noudatetusta menettelystä vankilan johtajan, Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskuksen ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tietoon lähettämällä jäljennöksen tästä päätöksestäni.